

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 668 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliyev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalarini investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisii faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkinjonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafuz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	
Davlat qarz siyosatini optimallashtirishda islomiy moliya instrumentlarining qo‘llanish imkoniyatlarini kengaytirish yo‘nalishlari	299
Tilabov Nasrulla Tashmuratovich	
Роль институциональных структур фондового рынка в обеспечении финансовой стабильности.....	305
Камилова Севара Анваровна	
The Impact of Digitalization on the Management System in the Entrepreneurial Environment of Uzbekistan.....	309
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
China’s Investment Strategy in Uzbekistan: Sectoral Trends and Strategic Implications (2013–2024).....	313
Maftuna Nuriddinova	
Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati	319
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Raqamli boshqaruvning afzalliklari va uni rivojlantirish istiqbollari	324
Xolbayeva Marg‘uba Qazoqboyevna	
Korporativ boshqaruvning nazariy asoslari: O‘zbekistonda qo‘llanish imkoniyatlari.....	328
Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Audit organizations in Uzbekistan	332
Razzaqov Jasur Xamraboevich, Yaqubov Matrasul Mavlonberdiyevich, Sabirova Nodira Komil qizi	
Xorijiy investitsiyalarning turlari va xususiyatlari	337
Gofurov Doston Boxromovich	
Mahalliy budjet mablag‘larining samaradorligini oshirishda auditning o‘rni.....	341
Primova Shaxnoza Komiljonovna	
Модели управления государственными финансами в зарубежных странах.....	345
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
O‘zbekistonning sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishi: yashil o‘sish indikatorlari tahlili	352
Hakimov Anvarjon Abdulloyevich	
Innovation management in the education system: practical challenges, international experience, and effective strategies based on the example of Uzbekistan.....	356
Imomov Inomiddin Abdulxamidovich, Egamberdiyev Farxod Botirovich	
Трансформация энергетического комплекса Узбекистана: текущее состояние и перспективы развития	363
Хмель Е.В., Мирджалилова Д.Ш., Дерюгина Е.А., Лозовская Н.А.	

Improving the efficiency of personnel management and optimizing labor costs in Sam Glass LLC.....	368
Musayeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Interactive design and museum management: enhancing guided tours through IOT and virtual solutions.....	374
Ibrokhimova Aziza Abbasovna	
Hududlar investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	379
Imomova Kamola Novfal qizi	
"Innovatsion usulda baliq yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari (Sirdaryo tumani misolida)"	385
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	
Bank filial tarmoqlari samaradorligini baholashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekiston banklari amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	392
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlarinin elektron savdolarining o'rni	398
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Реализация концепции развития рынка зеленой экономики в сфере экономической безопасности Республики Узбекистан.....	401
Юнусова Римма Рахманбердиевна	
Tijorat banklaridan "foyda" solig'ini undirishning bugungi holati.....	408
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	415
Abasova Gulirano Rahmatullo qizi	
Xorijiy tajribalar asosida ekologik tadbirkorlikning innovatsion va investitsion yo'nalishlarini tashkil etish	419
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
Sanoat korxonalari jozibadorligini oshirishda marketing strategiyasini amalga oshirish xususiyatlari	424
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Turizm sohasida investitsion faoliyat: nazariy asoslar va amaliy yo'nalishlar.....	428
Ergashev Durdonaxon Aziz qizi	
Qashqadaryo viloyatida barqaror turizmning rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolar tahlili.....	432
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investitsion resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar.....	436
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Xususiyl banklar faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning moliya bozoriga ta'siri	441
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Mehnat resurslari tushunchasi, tarkibi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	447
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Xorijiy davlatlar tajribasida moliyaviy siyosatning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli.....	453
Jabborova Dilafruz	
The impact of exchange rate policy on the financial-monetary system and economic growth.....	459
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
Современные вызовы и модельные подходы к обеспечению конкурентоспособности банковской системы Узбекистана.....	464
Юлдашева С.Ш.	
Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish yo'llari	470
Ishimova Mohinur Absalomovna	
Innovative pathways for advancing sustainable tourism in Uzbekistan.....	477
Feruz Karimov	

Tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari.....	482
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekistonda sanoat zonalarining rivojlanish bosqichlari va huquqiy-me'yoriy asoslari	488
Vafoyev Akmal Ikromovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanishda Germaniya tajribasi	493
Pardayeva Maftuna Ulug'bek qizi	
Korxonalar moliyaviy faoliyati bo'yicha auditorlik risklarini xalqaro standartlar asosida baholash	497
Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Abduxalil-zoda Ra'no Muzaffar qizi	
Ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibi va ularni pasaytirish usullari	501
Sodiqov Mirahror Abbos o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda mahalliy budjetlarning ahamiyati.....	509
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
The role of small business enterprises in enhancing the well-being of the population in Uzbekistan	513
Djalilova Shaxlo Ismoiljon kizi	
O'zbekistonda IPOlarni tashkil etish jarayonlari tahlili	518
Alikulov Azamat Tuygunovich	
Kichik sanoat zonalarini faoliyatining iqtisodiy-statistik tahlili (Surxondaryo viloyati misolida).....	522
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Hududlarning innovatsion turistik salohiyatini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	528
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Integrating circular economy principles in marketing and operations of grape export companies for green transition.....	534
Usmonova Diyora Mahmud kizi	
Foreign experiences of improving the quality of services in the field of tourism.....	541
Raxmonov Siyovush Turob ugli	
Z avlodining iste'dodli vakillari uchun raqobat: davlat boshqaruvi sektorining maqsadga yo'naltirilgan raqamli avlodni jalb etish strategiyalari.....	546
Nosirova Shaxzoda Bohodir qizi	
O'zbekiston Respublikasida uglerod solig'ini joriy etish orqali soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish imkoniyatlari: ekologik, iqtisodiy va institutsional yondashuv	560
Jo'rayev Ahmad Saitnazar o'g'li	
Tijorat banklari reytingiga ta'sir qiluvchi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili.....	566
Karabayev Nodir Abduhamidovich	
Budjet tashkilotlarida tuziladigan moliyaviy hisobotlarning ahamiyati.....	578
Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	582
Хусейнов Рахим Али оглы	
Zamonaviy HR texnologiyalarining korxonalar samaradorligiga ta'siri: "O'zbekiston temir yo'llari" AJ tajribasi.....	589
Xursanova Gulshan Ravshan qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida innovatsion menejment strategiyalarining samaradorligini oshirish yo'llari	593
Pulatova Dildora Abdushukurovna	
Oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llashning bugungi kunda o'rni va ahamiyati.....	600
Xolmirzayeva Gulruxsor Maxammetovna	
Интеграция информационно-коммуникационных технологий в зеленую экономику: цифровые технологии для устойчивого развития.....	604
Бозорова Ирина Жуманазаровна	

Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahalliyashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	608
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Цифровизация зеленой экономики: синергия технологий для устойчивого будущего	616
Мухамадиева Кибриё Баходировна, Умарова Надира Рахмановна, Шарипова Зулфия Шокиржоновна, Эшпулатова Хусния Мирғолиб кизи	
O'zbekistonda to'qimachilik mahsulotlari bozori va rivojlanishi	621
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
Samarqand viloyatida tikuv-to'qimachilik sanoatining rivojlanish holati va ishlab chiqarish hajmining prognozi.....	629
Ikramova Taxmina Latifovna	
Повышение эффективности управления рисками в проектах государственно-частного партнерства в сфере услуг	639
Айтбаева Гульзада Куанышбаевна	
Surxondaryo viloyati iqtisodiy o'sish darajalarini ekonometrik modellashtirish	645
Pardayeva Ma'rifat Muzaffarovna	
Зарубежный опыт развития экономики ресурсно-сырьевых регионов: модели диверсификации и возможности адаптации.....	654
Севара Кахрамоновна Хакбердиева	
Xizmat ko'rsatish sohasida raqobatbardoshlikni oshirishning ahamiyati	658
Abduvoxidova Mohinur Akmalovna	
O'zbekiston sug'urta bozorida esg va yashil moliya instrumentlaridan foydalanish holati va imkoniyatlari.....	662
Zoyirov Laziz Subxonovich	

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORIDA ESG VA YASHIL MOLIYA INSTRUMENTLARIDAN FOYDALANISH HOLATI VA IMKONIYATLARI

Zoyirov Laziz Subxonovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil tadqiqotchisi, i.f.n., prof
<https://orcid.org/0009-0005-9252-7567>
zoyirov@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston sug'urta bozorida ESG (Atrof-muhit, Ijtimoiy va Boshqaruv) tamoyillari hamda yashil moliya instrumentlaridan foydalanish holati va imkoniyatlari tahlil qilinadi. Global moliya bozorlarida ESG va yashil moliya kontseptsionalari barqaror rivojlanish va ijtimoiy mas'uliyatni ta'minlashda muhim o'rin tutmoqda. Sug'urta kompaniyalari uchun bu yo'nalishlarda faoliyat yuritish risklarni kamaytirish, investitsiya portfellarini diversifikatsiya qilish va ijtimoiy ishonchni oshirish imkonini beradi. O'zbekiston bozorida ESG va yashil moliya instrumentlari joriy etilishi mamlakatning barqaror iqtisodiy o'sishiga hissa qo'shadi va sug'urta sohasida innovatsion rivojlanishni rag'batlantiradi. Tadqiqotda mavjud amaliyotlar, qonunchilik bazasi va istiqbolli yo'nalishlar ko'rib chiqiladi hamda ushbu yo'nalishlarni rivojlantirish uchun tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: sug'urta bozori, ESG, yashil moliya, barqarorlik, investitsiya, risklarni boshqarish, moliyaviy samaradorlik, innovatsiya.

Abstract: This article analyzes the status and opportunities for the use of ESG (Environmental, Social and Governance) principles and green financial instruments in the Uzbek insurance market. In global financial markets, the concepts of ESG and green finance play an important role in ensuring sustainable development and social responsibility. For insurance companies, operating in these areas allows them to reduce risks, diversify investment portfolios, and increase social trust. The introduction of ESG and green financial instruments in the Uzbek market contributes to the country's sustainable economic growth and stimulates innovative development in the insurance sector. The study reviews existing practices, the legislative framework, and promising areas, and provides recommendations for the development of these areas.

Key words: insurance market, ESG, green finance, sustainability, investment, risk management, financial efficiency, innovation.

Аннотация: В статье анализируются состояние и возможности использования принципов ESG (Environmental, Social and Governance) и зеленых финансовых инструментов на страховом рынке Узбекистана. На мировых финансовых рынках концепции ESG и зеленых финансов играют важную роль в обеспечении устойчивого развития и социальной ответственности. Для страховых компаний работа в этих направлениях позволяет снизить риски, диверсифицировать инвестиционные портфели и повысить социальное доверие. Внедрение ESG и зеленых финансовых инструментов на рынке Узбекистана способствует устойчивому экономическому росту страны и стимулирует инновационное развитие в страховом секторе. В исследовании рассматривается существующая практика, законодательная база и перспективные направления, а также даются рекомендации по развитию этих направлений.

Ключевые слова: страховой рынок, ESG, зеленые финансы, устойчивость, инвестиции, управление рисками, финансовая эффективность, инновации.

KIRISH

So'nggi yillarda global moliya bozorlari va iqtisodiyotlarida barqaror rivojlanish tamoyillari tobora katta ahamiyat kasb qilmoqda. ESG (Atrof-muhit, ijtimoiy va Boshqaruv) konsepsiyasi hamda yashil moliya instrumentlari bu jarayonda asosiy vositalardan biri sifatida e'tiborga olinmoqda. ESG tamoyillari kompaniyalar faoliyatining atrof-muhitga ta'siri, ijtimoiy mas'uliyati va korporativ boshqaruv sifatini baholashga yordam beradi, yashil moliya esa iqtisodiy faollikni ekologik jihatdan barqaror yo'nalishga yo'naltirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston sug'urta bozori ham ushbu global tendensiyalar ta'sirida o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Mamlakatda barqaror moliyaviy tizimni shakllantirish, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash maqsadida ESG va yashil moliya instrumentlarini joriy etish bo'yicha qadamlar tashlanmoqda. Sug'urta kompaniyalari uchun bu yangi imkoniyatlar va yuzaga kelayotgan talablar moliyaviy barqarorlikni oshirish, risklarni samarali boshqarish va investitsiya portfellarini diversifikatsiya qilish imkonini beradi. Shuningdek, ESG va yashil moliya instrumentlari sug'urta kompaniyalarining obro'sini oshirish, mijozlar va investorlar bilan ishonchli aloqalarni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Mamlakatimizda ushbu yo'nalishlarda qonunchilik bazasining shakllantirilishi, moliyaviy bozorlarning moslashuvi va regulyatorlarning faoliyati sug'urta bozorining yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Davide Lauria fikriga ko'ra, sug'urta investitsiya portfellarini optimallashtirishda ESG omillarini dinamik modellar orqali integratsiyalash uzoq muddatli samaradorlikni oshiradi. Fikrimizcha, ESG omillarini dinamik modellar asosida integratsiyalash sug'urta kompaniyalariga raqobatbardosh va barqaror investitsiya strategiyasini yaratishda muhim vosita hisoblanadi. Bu yondashuv orqali nafaqat moliyaviy ko'rsatkichlar yaxshilanadi, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlik ham ta'minlanadi.

Amir Amel-Zadeh fikriga ko'ra, ESG tamoyillarini moliyaviy strategiyaga kiritish sug'urta kompaniyalariga ijtimoiy va ekologik barqarorlik bilan bir qatorda moliyaviy rentabellikni ham ta'minlash imkonini beradi. Bu yondashuv kompaniyalar uchun investitsiya risklarini kamaytirishning samarali vositasi hisoblanadi. Fikrimizcha, ESG tamoyillarining investitsiyalarga integratsiyalashuvi nafaqat sug'urta kompaniyalarining risk boshqaruvi tizimini kuchaytiradi, balki ularning uzoq muddatli raqobatbardoshlik va bozor ishonchini oshirishiga ham xizmat qiladi.

Ben Caldecott fikriga ko'ra, ESG va yashil moliya sohasida yetakchi ekspert sifatida ta'kidlaydiki, sug'urta kompaniyalari ekologik va iqlim risklarini hisobga olgan holda investitsiya portfelini boshqarish orqali barqarorlikni oshirishi mumkin. U ESG ma'lumotlarini risklarni baholash va investitsiya portfelini optimallashtirishda muhim omil sifatida ko'radi. Fikrimizcha, sug'urta kompaniyalari ESG ma'lumotlarini faol integratsiyalash orqali nafaqat o'z moliyaviy xavflarini kamaytiradi, balki portfelning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi. Shuningdek, bu yondashuv kompaniyalarni ekologik o'zgarishlarga moslashish va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish yo'lida faol qadamlar tashlashga undaydi, natijada ularning bozor raqobatbardoshligi va obro'si mustahkamlanadi.

Xiaoyu Zhou fikriga ko'ra, ESG ko'rsatkichlariga ega kompaniyalar makroiqtisodiy o'sish uchun ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlab, sug'urta kompaniyalari portfelini ESG mezonlariga moslashtirish orqali nafaqat moliyaviy barqarorlik, balki kengroq iqtisodiy barqarorlikni ham qo'llab-quvvatlashini bildiradi. Fikrimizcha, bu yondashuv sug'urta kompaniyalarining uzoq muddatli muvaffaqiyati va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. ESG mezonlarini hisobga olgan investitsiya siyosati nafaqat kompaniyaning moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilaydi, balki jamiyat va atrof-muhit uchun ham barqaror rivojlanishni rag'batlantiradi, bu esa sug'urta sektorining ijtimoiy mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Mahalliy iqtisodchi olimlardan professor R.S.Azimov fikricha, yashil sug'urta bu atrof-muhitga yetkazilgan zararlar, iqlim o'zgarishi va ekologik risklarga qarshi moliyaviy himoya taqdim etuvchi sug'urta turi bo'lib, barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Fikrimizcha, yashil sug'urta nafaqat ekologik xavflarni moliyaviy jihatdan qoplash vositasi, balki kompaniyalar va jamiyatni ekologik mas'uliyatga undovchi muhim iqtisodiy mexanizmdir. Iqlim o'zgarishiga moslashish, resurslardan oqilona foydalanish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda sug'urta

sektorining faol ishtirokini ta'minlaydi. Shu sababli, yashil sug'urtaning rivojlanishi bugungi kundagi global ekologik chaqiriqlarga javob berishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada O'zbekiston sug'urta bozorida ESG (Environmental, Social, Governance) va yashil moliya instrumentlaridan foydalanish holatini aniqlash, mavjud imkoniyatlarni baholash hamda rivojlanish istiqbollari belgilash maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

So'nggi o'n yilliklarda global moliya tizimlari barqarorlik va mas'uliyat tamoyillariga asoslangan yangi paradigmalarga o'tmoqda. ESG (Atrof-muhit, Ijtimoiy va Korporativ boshqaruv) konsepsiyasi nafaqat moliyaviy instrumentlarning samaradorligini oshirish, balki iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarni hal qilishda muhim vosita sifatida shakllanmoqda. Yashil moliya instrumentlari esa moliyaviy resurslarni atrof-muhitga zarar keltirmaydigan, iqlim o'zgarishining oldini olishga xizmat qiluvchi loyihalarga yo'naltirish orqali barqaror iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan. Shu tariqa, ESG va yashil moliya hozirgi kunda nafaqat rivojlangan mamlakatlar moliya bozorida, balki rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda ham strategik ahamiyatga ega bo'lmoqda.

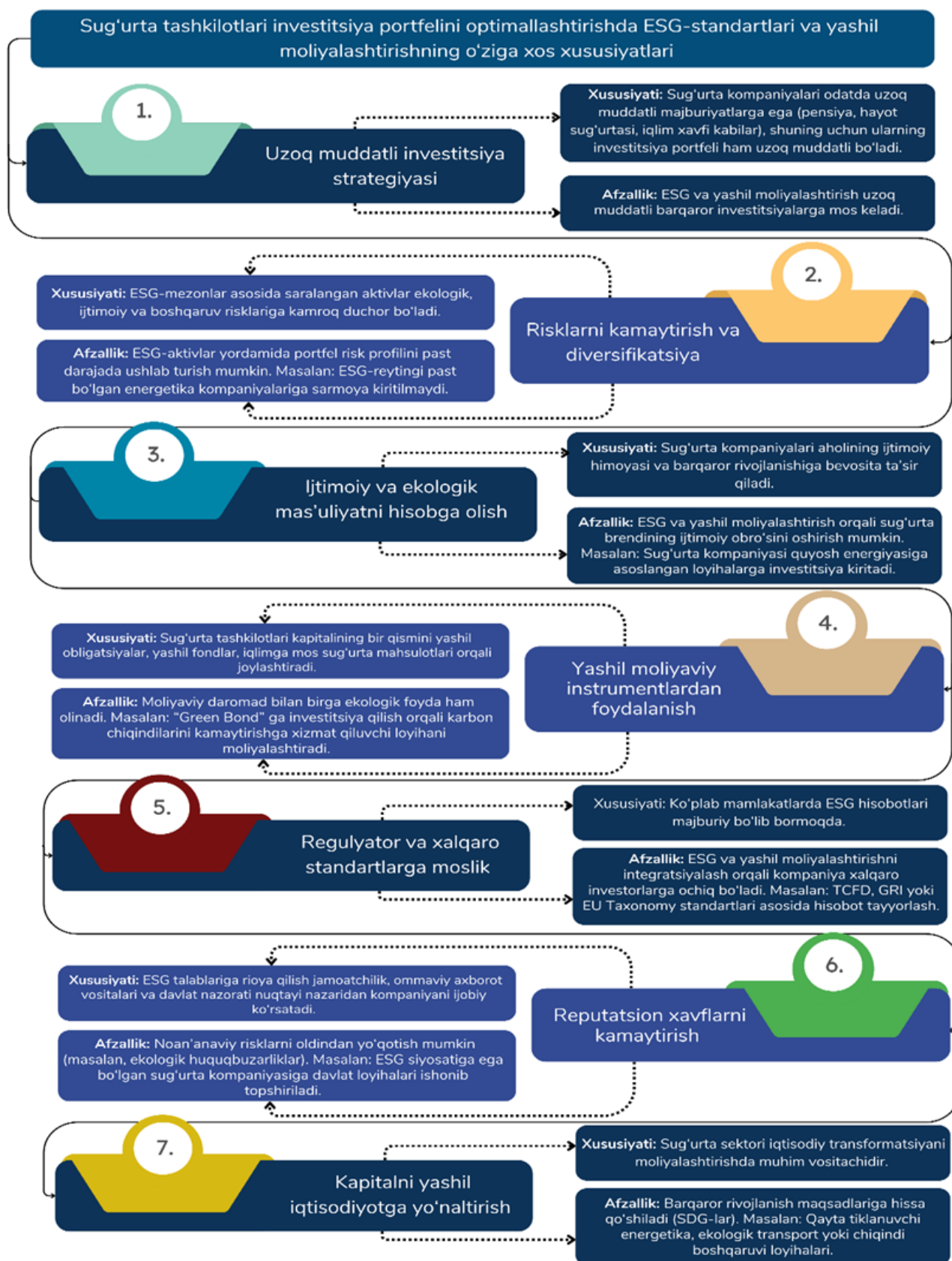
O'zbekiston iqtisodiyoti sharoitida sug'urta bozori mamlakat moliya tizimining muhim segmenti sifatida barqarorlik, risklarni boshqarish va investitsiya samaradorligini ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Biroq, ESG tamoyillari va yashil moliya instrumentlarining sug'urta sohasida joriy etilishi hali boshlang'ich bosqichda bo'lib, ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlar, regulyatorlik bazasi va amaliy tajriba sezilarli darajada rivojlanishni talab qiladi. Shu bois, ESG printsiplari asosida sug'urta mukofotlarini shakllantirish, investitsiya portfellari tarkibini optimallashtirish va atrof-muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan moliyaviy mahsulotlarni rivojlantirish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

O'zbekiston sug'urta bozorida ESG va yashil moliya instrumentlarining hozirgi holatini o'rganish, mavjud imkoniyatlar va to'siqlarni aniqlash hamda ushbu sohani rivojlantirish uchun samarali strategiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Shu bilan birga, bu yo'nalishdagi amaliyotlarni kengaytirish, sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish va milliy iqtisodiyotning ekologik hamda ijtimoiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi omil sifatida qarash muhim ahamiyat kasb etadi.

Global moliya bozorlarida ESG (Environmental, Social, Governance – Atrof-muhit, Ijtimoiy mas'uliyat va Korporativ boshqaruv) tamoyillari asosida faoliyat yurituvchi aktivlar hajmi 2022-yil holatiga ko'ra 35 trillion AQSh dollaridan oshgan bo'lib, bu umumiy boshqaruvdagi aktivlarning qariyb 36% ini tashkil qilgan. 2030-yilga borib esa bu ko'rsatkich 50 trillion dollarga yetishi prognoz qilinmoqda. Xususan, yashil obligatsiyalar (green bonds) bozori 2023-yilda global miqyosda 500 milliard dollardan oshgan bo'lsa, sug'urta kompaniyalari bu hajmning 15% dan ortig'ini tashkil etgan.

O'zbekiston sug'urta bozori esa hali ESG va yashil moliya instrumentlaridan foydalanish bosqichida boshlang'ich darajada turibdi. 2024-yil yakuniga ko'ra, mamlakatda mavjud 14 ta sug'urta kompaniyasining atigi 2 tasi o'z faoliyatida ijtimoiy mas'uliyat va ekologik barqarorlik mezonlarini inobatga olgan holda investitsiya siyosatini yuritayotganini ko'rish mumkin. Sug'urta mukofotlarining umumiy hajmi 2024-yilda 3,2 trillion so'mga yetgan bo'lsa-da, ularning ichida ESG tamoyillariga mos keluvchi moliyaviy mahsulotlar ulushi 5% dan kamni tashkil qiladi. Biroq, ESG va yashil moliyaning joriy etilishi O'zbekistonda sug'urta sektorining barqarorligini oshirish, ijtimoiy ishonchni mustahkamlash hamda iqlim o'zgarishi va ekologik xatarlarning salbiy oqibatlarini yumshatishda muhim omil bo'lib xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlar xususan, Jahon banki va Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD) tomonidan O'zbekistonda yashil moliya va barqaror sug'urta instrumentlarini rivojlantirish bo'yicha dasturlar ishga tushirilmoqda.

SG-standartlari sug'urta investitsiyalarining nafaqat moliyaviy samaradorligini, balki ijtimoiy va ekologik barqarorligini ham ta'minlovchi ko'rsatkichlardir. Yashil moliyalashtirish esa, ushbu standartlarni real loyihalarga yo'naltirishda moliyaviy vosita sifatida xizmat qiladi. Bugungi kunda sug'urta kompaniyalari uchun nafaqat daromad, balki reputatsion kapital, ijtimoiy ishonch va risklarni boshqarish mexanizmlarini ESG tamoyillari orqali mustahkamlash alohida ahamiyat kasb etmoqda.

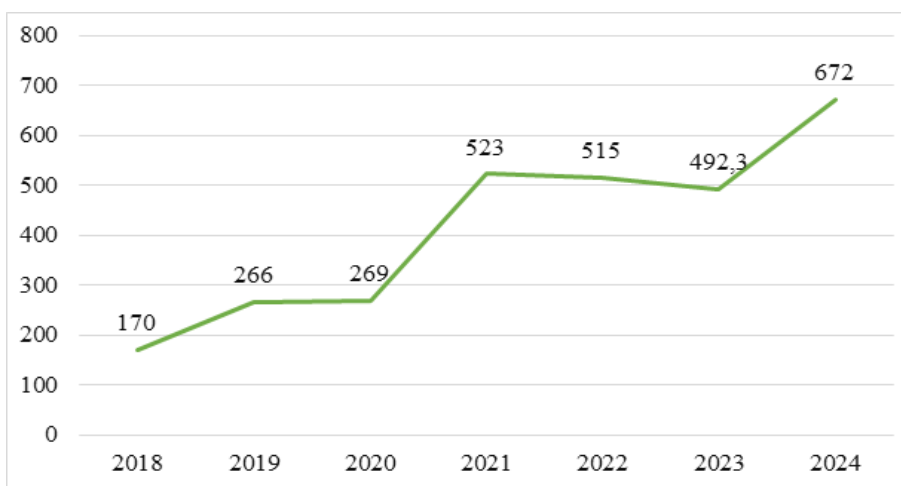
1-rasm. Sug'urta tashkilotlari investitsiya portfelini optimallashtirishda ESG-standartlari va yashil moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari¹

¹ Muallif tomonidan tayyorlagan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ESG-standartlari va yashil moliyalashtirish tamoyillarining sug'urta kompaniyalari investitsiya portfellariga integratsiyalashuvi ularning moliyaviy barqarorligi, reputatsion kapitali va ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. ESG omillar asosida shakllantirilgan portfellar an'anaviy portfellar bilan solishtirganda kamroq xavfli, barqarorroq va ekologik jihatdan maqbuldir. Yashil moliyaviy instrumentlardan, xususan yashil obligatsiyalar va ijtimoiy obligatsiyalardan foydalanish sug'urta kompaniyalarining investitsion risklarni diversifikatsiya qilish va uzoq muddatli aktivlar bilan ta'minlash imkoniyatlarini kengaytiradi. ESG-integratsiyalangan strategiya investorlar ishonchini oshirish, kompaniyaning raqobatbardoshligini mustahkamlash hamda barqaror rivojlanishga hissa qo'shish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

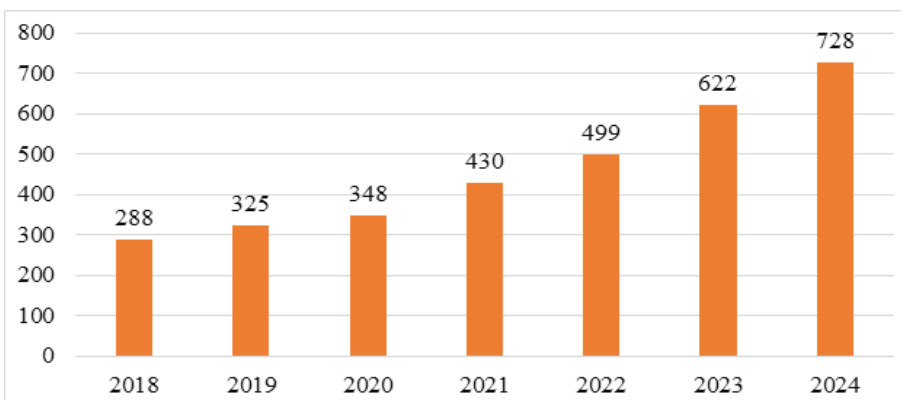
2018-2021-yillar oralig'ida yashil obligatsiyalar bozori jadal o'sdi va 2021-yilda eng yuqori cho'qqisiga yetdi. 2022-2023-yillarda global iqtisodiy noaniqliklar sababli biroz pasayish kuzatildi. 2024-yilga kelib, bozorda kuchli tiklanish va yangi rekord darajadagi 672 mlrd mlrd.AQSH dollari tashkil qildi. Bu tendensiyalar yashil energetika, iqlim o'zgarishiga qarshi kurash, ESG moliyaviy vositalari kabi yo'nalishlarga sarmoya kiritish jadal davom etayotganini ko'rsatadi.

2-rasm. 2018-2024-yillarda dunyoda global yashil obligatsiyalar hajmi, mlrd.AQSH dollarda²

Qayta tiklanuvchi energiyaga qilingan investitsiyalar yildan-yilga oshib bormoqda, bu esa "yashil energiya"ning jahon energetika tizimidagi o'rnining mustahkamlanayotganidan darak beradi. 2023 va 2024-yillar eng yuqori investitsiya hajmlarini ko'rsatdi va mos ravishda 622 va 728 mlrd AQSH dollari tashkil qildi. Bu ma'lumotlar "green transition" (yashil o'tish) jarayonining faollashganini va bu soha investorlar uchun strategik yo'nalishga aylanganini ko'rsatadi.

Iqlim o'zgarishi muammolari, energiya xavfsizligi va karbon neytrallik maqsadlari butun dunyoda ushbu sektorga sarmoyani kuchaytirmoqda. Investitsiyalarning o'sishi, ayniqsa, quyosh va shamol energiyasi, energiya saqlash texnologiyalari, elektr transport infratuzilmasi sohalarida yaqqol sezilmoqda.

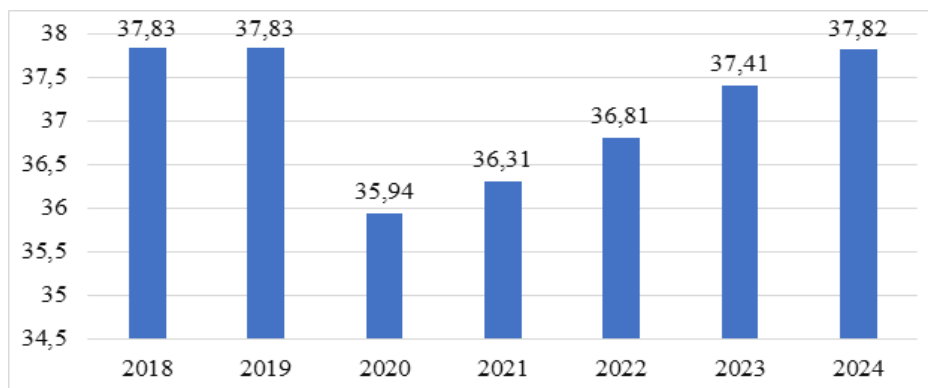
3-rasm. 2018-2024-yillarda qayta tiklanuvchi energiyaga kiritilgan investitsiya hajmi, mlrd.AQSH dollarda³

2 Muallif tomonidan tayyorlangan. <https://www.climatebonds.net/news-events/blog/record-269-5bn-green-issuance-2024>

3 Muallif tomonidan tayyorlangan. World Energy Transitions Outlook 2024. <https://www.irena.org/Digital-Report/World-Energy-Transitions-Outlook-2024>

2020-yilda COVID-19 pandemiyasi tufayli global iqtisodiyotning pasayishi natijasida CO₂ chiqindilari sezilarli darajada kamaydi. 2021-yildan boshlab chiqindilar hajmi tiklanib, 2022-yilda rekord darajaga yetdi. 2024-yilda global CO₂ chiqindilari yana 0,8 foizga oshdi, bu esa rekord darajaga yetganini ko'rsatadi.

4-rasm. 2018-2024-yillarda global karbonat angidrid (CO₂) chiqindilari hajmi, (GtCO₂) milliard tonna⁴

2024-yilda global CO₂ chiqindilari 37,8 Gt (gigatonna) ga yetdi, bu tarixdagi eng yuqori ko'rsatkichdir. Bu, 2023-yilga nisbatan 0,8 foiz o'sishni anglatadi. Emissiyalarning asosiy manbalari tabiiy gaz (+2,5 foiz) va ko'mir (+0,9 foiz) bo'lib, ular asosan Xitoy, Hindiston va Yaqin Sharqdagi energiya iste'moli ortishi bilan bog'liq. Aksincha, neftdan chiqindilar faqat 0,3 foiz oshgan, chunki neft iste'molining 70 foizi kimyoviy sanoatga ketgan. Global emissiyalar 2024-yilda rekord darajaga yetgan bo'lsa-da, bu iqlim o'zgarishining oldini olish uchun yetarli emas. Parij kelishuviga ko'ra, global isishning 1,5°C dan oshmasligi uchun emissiyalarni 2030-yilgacha 42 foizga kamaytirish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, O'zbekiston sug'urta bozorida ESG tamoyillari va yashil moliya instrumentlaridan foydalanish hali boshlang'ich bosqichda bo'lib, ushbu yo'nalishning to'liq rivojlanishi uchun institutsional, huquqiy va iqtisodiy asoslar bosqichma-bosqich takomillashtirilishi lozim. Jahon tajribasi shuni anglatadiki, ESG tamoyillarini sug'urta faoliyatiga integratsiyalash nafaqat kompaniyalarning ijtimoiy va ekologik mas'uliyatini oshiradi, balki ularning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga, mijozlar va investorlar ishonchini kuchaytirishga ham xizmat qiladi.

O'zbekiston sug'urta sektorida ESG mezonlari asosida ishlab chiqilgan mahsulotlar, risklarni baholash vositalari va yashil investitsiya yo'nalishlari deyarli yo'qligi, ushbu bozorda muhim imkoniyatlarning hali to'liq ro'yobga chiqmaganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mavjud iqtisodiy islohotlar, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik, davlat siyosatining barqarorlik va "yashil iqtisodiyot" tamoyillariga yo'naltirilganligi ushbu sohaning tez fursatda rivojlanishi uchun ijobiy asos yaratmoqda.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ESG va yashil moliya tamoyillarini sug'urta sektoriga joriy qilish quyidagi strategik yo'nalishlar orqali amalga oshirilishi mumkin: soha ishtirokchilari o'rtasida ESG va yashil moliya bo'yicha institutsional va malakaviy salohiyatni oshirish; regulyatorlar tomonidan ESG mezonlari asosida tahlil va hisobot berish tizimini joriy qilish; yashil sug'urta mahsulotlarini ishlab chiqish va ularni bozorda ilgari surish uchun rag'batlar yaratish; xorijiy investorlar va xalqaro moliya institutlari bilan yashil investitsiyalarni jalb qilishda sug'urta sohasining ishtirokini kuchaytirish. Shunday qilib, ESG va yashil moliya instrumentlarining O'zbekiston sug'urta sektorida samarali joriy etilishi nafaqat sohaning modernizatsiyalashishiga, balki mamlakat iqtisodiyotining ekologik va ijtimoiy barqarorligiga xizmat qiladigan muhim yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Lauria, D., Lindquist, W. B., Mitnik, S., & Rachev, S. T. (2022). A Dynamic Model of ESG-Based Asset Pricing and Portfolio Optimization. arXiv preprint.
2. Amel-Zadeh, A. (2022). ESG Integration in Financial Strategy. Saïd Business School, University of Oxford.
3. Caldecott, B. (2023). Oxford Sustainable Finance Programme. <https://www.smithschool.ox.ac.uk/oxford-sustainable-finance-group>
4. Zhou, X. (2023). ESG Performance and Economic Growth. Oxford Sustainable Finance Programme.
5. R.S. Azimov. "Green Insurance in Uzbekistan – Current State, Challenges, and Development Prospects. International Conferences 2025. <https://www.dpublication.com/wp-content/uploads/2025/04/46-IMF6-5651.pdf>

⁴ Muallif tomonidan tayyorlangan. Global Trends in Renewable Energy Investment 2024. <https://www.unep.org/resources/report/global-trends-renewable-energy-investment-2020>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>